

focus

fotomagazine

#2 2021

PORTFOLIO

Kurt Heylen
Guus Dubbelman
Emmy Bremer

PRAKTIJK

**Welke camera
kies jij voor video?**
Bomenfotografie

TEST

Fotoboek printservices
Canon PowerShot Zoom
Skylum Luminar AI

NIKON
Z 7II

Magisch denken

tekst: Merel Bem

Haley Morris-Cafiero

In 2013 bedacht de Amerikaanse fotograaf Haley Morris-Cafiero het pijnlijke project *Wait Watchers*. Het bestond eruit dat ze zichzelf, een vrouw van begin veertig met overgewicht, middels een camera op een statief fotografeerde, terwijl ze in korte broekjes en mouwloze topjes op straat een ijsje at, op het strand telefoneerde of gewoon ergens zat. Een 'sociaal experiment' noemt Morris-Cafiero het project zelf. Met haar kleine performances lokte ze reacties van omstanders uit. Op de foto's zie je ze staren en afkeurend kijken, en hoewel niet altijd helemaal duidelijk is of hun blikken ook daadwerkelijk haar lichaam betreffen (iets wat de fotograaf zelf ook benadrukt in haar statement: een foto is geen bewijs), blijkt vooral uit de respons die *Wait Watchers* online kreeg hoe hard sommige mensen kunnen oordelen over de omvang van een ander. Nadat de fotoserie viraal was gegaan op sociale media, regende het commentaar.

Morris-Cafiero bedacht iets anders. Voor *The Bully Pulpit* verkleedde ze zich als de mensen die vanachter hun toetsenbord de meest kwetsende opmerkingen hadden gemaakt. Hun foto's waren gemakkelijk te vinden: huis-, tuin- en keukenkiesjes die ze hadden gedeeld via Facebook of Instagram. Morris-Cafiero bouwde die kiesjes minutieus na en plaatste zichzelf met plakbaarden, pruiken, nepbrillen, kunstneuzen en voorzetorso's in die decors. De lelijke teksten integreerde ze in het beeld.

Zo 'portretteerde' ze onder meer een man die een enge, haarloze kat tegen zich aandrukt en een T-shirt draagt waarop in grote witte letters staat: 'The major problem is that she's disgusting'. Aan de muur hangt een schedel van een paard. Voor een andere foto verkleedde de fotograaf zich als een vrouw met blote benen en hoge rode hakken. Ook zij draagt een shirt: 'You never heard of whale watching, lady?' Er is een man met een sixpack die een selfie maakt in de badkamer, terwijl zijn tekst ('You're fat and gross, your arms make me want to puke') op de beslagen spiegel geschreven staat. "In plaats van mensen die toch niet willen luisteren individueel van repliek te dienen, besef ik dat ik de pogingen van de pestkoppen kan parodiëren en die kan publiceren op internet – hetzelfde medium dat zij gebruiken voor hun aanvallen – en dat die afbeeldingen door miljoenen mensen gezien zouden worden en eindeloos zouden blijven rondzwerven", schrijft Morris-Cafiero in haar statement bij *The Bully Pulpit*.

De camera als wraakmachine. Fotografie als repercutie. Zo zag ik haar actie in eerste instantie. Maar het is eigenlijk iets anders, denk ik nu. Eerder is *The Bully Pulpit* een soort bezwering. Een handeling om vertwijfeling, onzekerheid en angst te pareren en buiten te deur te houden. Door haar online treiteraars met gelijke munt terug te betalen, doet Morris-Cafiero meer dan alleen revanche nemen; het is haar manier om controle te houden – nee: om de controle terug te pakken – over een situatie waarin zij aanvankelijk machteloos staat en die over haar heen komt als een levensgrote deegroller. De camera als toverstaf. Fotografie als magisch denken. Zijn daar meer voorbeelden van? Die zijn er.

Nu kun je best beweren dat elke foto een bezwering is. Een veelal onbewuste poging tot het stopzetten van de tijd, het tegenhouden van de dood, zo je wil. "Het nemen van een foto is delen in de sterfelijkheid, kwetsbaarheid en veranderlijkheid van iemand (of iets) anders. (...) Alle foto's getuigen van het meedogenloze smelten van de tijd", luidt een beroemd citaat van Susan Sontag. Maar het is niet de bedoeling om hier de gehele fotografiegeschiedenis de revue te laten passeren. In plaats daarvan zocht ik naar hedendaagse voorbeelden van fotografen die het medium bewust inzetten om een bepaalde situatie of een bepaald gevoel af te houden of op zijn minst te controleren en, in het beste geval, misschien wel te keren. Angst voor de ander, voor ouderdom, ziekte of voor de dood, die van jezelf of die van een geliefde, bezorgdheid om het klimaat, om de toestand van de aarde – de camera biedt mogelijkheden om eraan te ontsnappen, of nou ja: er op zijn minst (tijdelijk) vrede mee te sluiten. Door het scenario om te buigen, zoals Haley Morris-Cafiero deed, of door het monster recht in de ogen te kijken, zoals Erwin Olaf in zijn zelfportrettrieluik *I wish, I am, I will be* (2009), waarin hij vooruitkijkt op zijn onzekere toekomst als longemfyseempatiënt en zichzelf met grijs haar en een infuus in zijn neus fotografeerde, wordt de angst misschien wat minder groot. De camera als slangenbezweerder.

Phelim Hoey

De Nederlandse fotograaf Phelim Hoey heeft monsters onder zijn bed. Hij probeert ze te beteugelen door te bouwen aan een project dat hij *La Machine* heeft genoemd: verschillende installaties en performances die de werking van zijn lichaam aanschouwelijk maken. Hoey begon eraan nadat hij de diagnose multiple sclerose had gekregen, een chronische aandoening van het centrale zenuwstelsel, die ervoor zorgt dat zijn lijf zelfs de meest simpele bewegingen niet langer automatisch en vlekkeloos uitvoert. Dat leidt tot 'vervreemding, angst en het ontstaan van een instrumentele blik op het lichaam,' schrijft hij. Zelfstandigheid is niet langer vanzelfsprekend, en ook zijn identiteit is aan verandering onderhevig. Een van zijn gefotografeerde bouwwerken toont het wankele evenwicht van zijn situatie. De machine bestaat in dit geval uit allerlei onderdelen (onder meer een blauwe emmer, twee bakstenen, een plankje, pingpongballetjes en twee tere gipsafgietsels van een arm), lekker houtje-touwtje bij elkaar gehouden door een strakgespannen draad. Op de betonnen vloer, vlakbij de draad, staat een brandende kaars. Het is nog niet zover. Hoey heeft met zijn foto de machine tot stilstand gebracht. Hij heeft het gevaar uitgesteld, net zoals de Amerikaanse fotograaf Richard Drew deed toen hij in de ochtend van 11 september 2001 de inmiddels beroemde 'falling man' vastlegde: een man die ondersteboven, armen langs het lichaam, de ene knie gebogen, naar beneden valt, met op de achtergrond het *grid* van het World Trade Center in New York. "Op de foto is hij bevroren", schreef journalist Tom Junod vijf jaar later in een verpletterend mooie analyse van wat met recht een iconisch beeld mag heten. "In zijn leven buiten het kader valt hij en blijft hij vallen, totdat hij verdwijnt." Hoewel iedereen kan zien dat de man zijn einde tegemoet valt, is de foto een kleine troost: hier raakt hij nooit de grond. Ook in *La Machine* van Hoey zit het gevaar, de dood, ingebakken in het beeld. De voor altijd brandende kaars is niet zozeer een bezwering van die onvermijdelijke situatie, geen poging tot omkering of ontsnapping, als wel een aanvaarding van zijn lichamelijk toestand, zij het op zijn eigen termijn. Met zijn camera zet Hoey de tijd eventjes stil, zodat hij als het ware om de situatie heen kan lopen om haar van alle kanten te bekijken en haar – eventueel – te accepteren.

► *La Machine*. © PHELIM HOEY

Phillip Toledano

In 2006 verloor de Amerikaanse fotograaf Phillip Toledano zijn moeder. De zorg voor zijn dementerende vader kwam toen op hem neer. Uit die periode kwam het project *Days With My Father* voort, een ontroerende serie foto's, die zowel een afscheid als een hernieuwde kennismaking waren tussen twee volwassen mannen. Na het overlijden van zijn vader ontstond de serie *Maybe*. Daarin schetste Toledano met behulp van de fotografie de mogelijke scenario's voor zijn eigen oude dag. Wat zou zijn eigen toekomst brengen?

Hij liet zijn DNA onderzoeken op ziektes en kwalen die hem eventueel de das om zouden kunnen doen. Hij sprak met waarzeggers, tarot-kaartlezers en numerologen in de hoop een glimp op te vangen van de verschillende mannen die hij aan het eind van zijn leven potentieel zou kunnen zijn. Samen met make-up-artiesten, regisseurs en prothesemakers toverde hij zichzelf om in een grijsharige playboy met een botoxgezicht, omringd door mooie vrouwen, een dronkenlap, zwerfend op straat. Een verlopen hardrocker, een veel te dikke man, starend op zijn telefoon, een dementerende in een rolstoel, een eenzame oude dandy met een grijze snor en een zijden pyjama, wiens enige gezelschap bestaat uit een hondje. Een man in bad, terwijl het water om hem heen langzaam rood kleurt. Nee, het zijn niet de meest gezellige scenario's die Toledano voor zichzelf in petto had. Waar is zijn vrouw, waar zijn dochter? Waar is de gelukkige versie van zijn toekomstige leven?

Daar ging het dus niet om in deze serie. Met de dood van zijn ouders, schreef Toledano naar aanleiding van *Maybe*, werd de toekomst plotseling donker en onzeker. Toledano werd bang. Maar na een tijdje: "In plaats van hulpeloos te wachten op mijn toekomst, besloot ik mijn angsten tegemoet te treden. Ik zou proberen mijn lot te voorspellen. (...) En uiteindelijk gebeurde er iets uitzonderlijks. Het project werd een bezwering." Door de grootste treurigheid toe te laten en haar te verbeelden, verdween de ongerustheid erover.

Fotografie is uiteraard geen therapeutisch oplosmiddel. Toch is het niet moeilijk voor te stellen dat je met behulp van een camera een realiteit kunt creëren die, al is ze nog zo gruwelijk, een heilzame werking heeft op het gemoed. Het is alsof je aan een klein kind vraagt om de monsters onder het bed of achter de deur te visualiseren; door ze minutieus te beschrijven, door ze feitelijk aan de eigen fantasie te laten ontsprengen, worden die spoken (een beetje) minder eng. Je kunt er enigszins de baas over zijn – of in elk geval de illusie koesteren.

Pippilotta Yerna

De dood. Daar valt natuurlijk niet tegenop te fotograferen, dat weet Pippilotta Yerna, pas afgestudeerd aan de Koninklijke Academie van Beeldende Kunsten in Den Haag, ook wel. Ook zij bracht haar grootste angst, de dood van haar moeder, in beeld. Misschien om alvast aan het idee te wennen of om, net als Hoey, de onvermijdelijkheid ervan te bestuderen en eigen te maken.

Net als Phillip Toledano bedacht Yerna verschillende scenario's, die niet per se vredig of sereen zijn. Haar moeder, die in levenden lijve in de tot in de details uitgewerkte geësceneerde fotoserie figureert, kwakte voorover op de stoeprand, terwijl niemand naar haar omkijkt, ligt levenloos op de binnenplaats (gevallen tijdens het ramen zemen), terwijl haar dochter als een doorgeschoten paparazzo bovenop haar zit en foto's maakt met een joekel van een telelens, spoelde aan op een kiezelstrand en hangt slap als een pop achterover op de schoot van haar kind.

De gedachte aan het sterven van haar moeder is voor Yerna waarschijnlijk zo groot en dramatisch, dat ze niet anders kan dan dat einde zelf net zo groot en dramatisch verbeelden. Ruimte voor rustig inslapen, in het eigen bed wellicht, met de dochter ernaast, is er daarom niet; we kijken eerder naar het idee van de dood – afschuwelijk, onbestaanbaar, niet te doen – dan naar de dood zelf. Bovendien: als je je het einde zo gruwelijk voorstelt, valt het in het echt misschien wel mee. De camera als schild. Fotografie als zelfbescherming, tegen beter weten in.

▼ *Fallen out of window.* © PIPPILOTTA YERNA

▲ *Herbarium Cataplasma*. © LAURENCE AËGERTER

“Met de camera om je achter te verschuilen, is geen monster te groot.”

Laurence Aëgerter

Het geloof in de kracht van de camera verschilt van mens tot mens. Ik wil eindigen met een voorbeeld uit de categorie ‘oppermachtig’, omdat de gedachte aan fotografie als wondermedium gewoon zo ontzettend bevalt, soms zelfs nodig is om de moederin te houden. In 2015 werkte kunstenaar Laurence Aëgerter in samenwerking met de bewoners van een buurt in Leeuwarden aan het project *Herbarium Cataplasma*. Ze verzamelde honderd foto’s van beschadigde landschappen (door menselijk toedoen en door de natuur zelf) en riep op de plek van een oude, middeleeuwse kloostertuin een nieuw ritueel in het leven: tijdens de workshop *Healing Plants for Hurt Landscapes* nodigde ze iedereen uit om de foto’s te ‘behandelen’ met geneeskrachtige kruiden.

Cichorei voor het helen van mentale verwondingen, valeriaan tegen shocktoestand, duizendblad als bescherming tegen schadelijke invloeden en als motivatie voor de acceptatie van het onvermijdelijke – op de foto’s liggen de medicinale planten letterlijk bovenop de nieuwsbeelden van overstromingen, branden, instortingen en zinkgaten. Ze bedekken de zere plekken en vormen nieuwe, nog onbekende gezonde landschappen, die voor even de angst bezweren, de tijd stoppen en hoopvol vooruitblikken. Met de camera om je achter te verschuilen, is geen monster te groot. ●